

Investigating the Revolutionary Identity in Senior Secondary School Textbooks

Sirous Mahmoudi¹ | Mahmoud Sharafi² | Hamidreza Imanifar³

Research Paper

Received:
17 August 2020
Accepted:
9 January 2021
P.P: 11-34

ISSN: 2251-6972
E-ISSN: 2645-5196

Abstract

The present study was carried out with the aim of investigating and analyzing the amount of attention paid to the components of revolutionary identity in the content of textbooks of the second secondary school. The study method is descriptive and content analysis type. The statistical population includes all the textbooks of the second secondary course that were published in 2020. Six book under the titles | "Defensive Preparedness", "Sociology", "Religion and Life", "History", "Cultural Analysis" and "Social Identity" with 16 book covers were purposefully included in the sample. The findings of this research show that in the textbooks of the second secondary course in the field of humanities, the most attention is paid to the component "Sacrifice and Martyrdom" with a frequency of 500 (29.2 percent) and to the components "Fighting with stonewalling and "Eclecticism" with 28 frequencies (1.6 percent) and "support for the underprivileged" and "awareness of the constitution" each with 12 frequencies (0.7 percent) have received the least attention, and in experimental fields and In mathematics, the components of "sacrifice and martyrdom" with 454 frequencies (26 percent) received the most attention, and the components of "supporting the needy" with 10 frequencies (0.57 percent) received the least attention. The abundance of the components "Belief in Imam Khomeini ", "Spirituality", "Awareness of the events and history of the Islamic Revolution" and "Fighting with stonewalling and eclecticism" in the content of the textbooks of experimental sciences and mathematics are significantly more than the textbooks of the field of humanities.

Keywords: Revolutionary Identity, Textbooks, Content Analysis, Senior Secondary Course.

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.55.1.8

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran. Mahmoudi.s@pnu.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Psychology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

بررسی هویت انقلابی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم

سیروس محمودی^۱ | محمود شرفی^۲ | حمیدرضا ایمانی‌فر^۳

چکیده

مطالعه حاضر با هدف بررسی و تحلیل میزان توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی در محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم انجام شده است. روش مطالعه، توصیفی و از نوع تحلیل محتوا است. جامعه آماری شامل تمام کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم می‌باشد که در سال ۱۳۹۹ چاپ شده است. شش عنوان کتاب «آمادگی دفاعی»، «جامعه‌شناسی»، «دین و زندگی»، «تاریخ»، «تحلیل فرهنگی» و «هویت اجتماعی» با ۱۶ جلد کتاب به صورت هدفمند در نمونه قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش بیانگر این است که در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم در رشته علوم انسانی، به مؤلفه «ایشار و شهادت» با ۵۰۰ فراوانی (۲۹/۲ درصد) بیشترین توجه و به مؤلفه‌های «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۲۸ فراوانی (۱/۶ درصد) و «حمایت از مستضعفین» و «آگاهی نسبت به قانون اساسی» هر کدام با ۱۲ فراوانی (۰/۷ درصد)، کمترین توجه را شده است، و در رشته‌های تجربی و ریاضی هم، به مؤلفه‌های «ایشار و شهادت» با ۴۵۴ فراوانی (۲۶ درصد)، بیشترین توجه و به مؤلفه «حمایت از مستضعفین» با ۱۰ فراوانی (۰/۵۷ درصد) کمترین توجه شده است. فراوانی مؤلفه‌های «اعتقاد به امام خمینی (ره)»، «روحانیت»، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» و «مبارزه با تحجر و التقاط» در محتوای کتاب‌های درسی رشته‌های علوم تجربی و ریاضی به صورت معناداری بیشتر از کتاب‌های درسی رشته علوم انسانی می‌باشد. **کلیدواژه‌ها:** هویت انقلابی؛ کتاب‌های درسی؛ تحلیل محتوا؛ دوره متوسطه دوم.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۳۹۹/۵/۲۷
تاریخ پذیرش:
۱۳۹۹/۱۰/۲۰
صص: ۳۴-۱۱

شاپا چاپی: ۶۹۷۲-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۱۹۶-۲۶۴۵

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.55.1.8

Mahmoudi.s@pnu.ac.ir

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

مفهوم هویت از حوزه روان‌شناسی که بیانگر مرحله‌ای از تحول جسمی و شخصیتی انسان است وارد سایر حوزه‌های علمی و اجتماعی گردیده است و حوزه‌هایی نظیر جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، علوم تربیتی، تاریخ و بسیاری از حوزه‌های علمی دیگر علوم انسانی، این مفهوم را در ارتباط با حوزه علمی خود بسط و گسترش دادند (دوران، ۱۳۸۸: ۷). در پی این امر، جامعه‌شناسان، هویت را در ابعاد گوناگونی نظیر هویت ملی، دینی، انقلابی و... دسته‌بندی کردند. هر کدام از این هویت‌ها، دارای ارزش‌ها و هنجارهای خود هستند و هر کدام از آن‌ها شبکه هویتی افراد خاصی را دارا هستند که شامل ارزش‌ها و هنجارهای خاص خود هستند. این شبکه‌های هویتی در طول زمان تغییر می‌کنند و در نتیجه همواره در حال دگرگون شدن، بازسازی، بازاندیشی و به‌طور کلی «در حال شدن» هستند (معینی علمداری، ۱۳۸۳: ۳۱). اهمیت و جایگاه هویت به‌عنوان یکی از مفاهیم عمیق فرهنگ، از آن‌رو است که نقش مهمی در شناسایی و تعیین مسیر حرکت یک جامعه و افراد آن، به‌ویژه نسل جوان ایفا می‌کند. بر این اساس، ایجاد و رشد هماهنگ و متوازن ابعاد مختلف هویت افراد، همواره به‌عنوان یکی از مهم‌ترین جهت‌گیری‌ها و دغدغه‌های نظام‌های حکومتی مطرح است (درویشی و احمدی، ۱۳۹۱).

هویت انقلابی یکی از مهم‌ترین ابعاد هویت اجتماعی و فرهنگی را تشکیل داده و به دلیل ماهیت و محتوایی که دارد از مهم‌ترین عناصر ایجادکننده همگنی و همبستگی اجتماعی در سطح جامعه به شمار می‌رود و نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در هویت‌یابی افراد ایفا می‌کند. در واقع، هویت انقلابی، اعتقاد و التزام به همه نمادها و ارزش‌های انقلاب اسلامی می‌باشد (میرحیدری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۷). تقویت هویت انقلابی افراد جامعه، همواره به‌عنوان یکی از دغدغه‌های مقام معظم رهبری مطرح بوده است. ایشان در بیانات خود در طول سال‌های اخیر بارها بر ضرورت این امر تأکید نموده‌اند. رهبری در سال ۱۳۸۱ در جمع مسئولان صداوسیما فرمودند: «مسئله حفظ هویت دینی و ملی و انقلابی یکی دیگر از ارزش‌هایی است که حتماً بایستی به مردم منتقل شود». همچنین در سال ۱۳۹۴ در دیدار با فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی فرمودند: «پاسداری از انقلاب در واقع نماد اراده انقلابی کشور است؛ اراده انقلابی، حضور انقلابی؛ هویت انقلابی. وقتی

شما می‌گویید که وظیفه این سازمان، پاسداری از انقلاب است، معنایش این است که اراده انقلاب همچنان مستحکم است و انقلاب حضور قاطع در عرصه و صحنه دارد؛ خب این خیلی معنای مهمی است». در سال ۱۳۹۶ در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران فرمودند: «...مراد من از قوی‌تر شدن، فقط در زمینه نظامی و امنیتی نیست، البته در آنجاها باید قوی شد، اما در زمینه اقتصادی باید قوی بشوید، در زمینه فرهنگی باید قوی بشوید، در زمینه حفظ هویت اسلامی و انقلابی باید روزبه‌روز قوی‌تر و عمیق‌تر بشوید؛ این پاسخ دشمنی‌های دشمن است، ... شما با تکیه بر هویت انقلابی - این نکته بسیار مهمی است - با کار جهادی، با حمایت مردمی، با انبوه سرمایه‌های مادی و معنوی که امروز در اختیار شما است، می‌توانید کشور را پیش ببرید.»

در میان انواع هویت‌های اجتماعی، توجه به هویت انقلابی، حساسیت‌های ویژه خود را دارد. در چند دهه اخیر، استکبار جهانی با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم و صرف هزینه‌های گزاف، سعی در تضعیف هویت انقلابی افراد جامعه به‌ویژه نوجوانان و جوانان داشته است (مصباح یزدی، ۱۳۹۴: ۱۸۹). مقام معظم رهبری استحاله انقلاب اسلامی را به‌عنوان یکی از اهداف اساسی دشمنان انقلاب اسلامی مطرح نموده‌اند (طاهری وحدتی، ۱۳۸۹: ۲). در شرایط کنونی نیز که دست‌های پنهان در حال پیاده‌سازی سند ۲۰۳۰ هستند، توجه جدی‌تر به پرورش هویت انقلابی از مسائل ضروری جامعه می‌باشد.

یکی از بنیادی‌ترین و سودمندترین روش‌ها برای رشد و پرورش هویت انقلابی، فعالیت‌های آموزشی و پرورشی می‌باشد. نظام آموزشی با درونی کردن ارزش‌ها و آشنا ساختن دانش‌آموزان با اصول حاکم بر جامعه و نظام سیاسی، نقش قابل‌توجهی در افزایش علاقه و دل‌بستگی افراد به آن‌ها ایفا می‌نماید. به همین سبب، درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای نظام سیاسی و اشاعه آن‌ها در تک‌تک افراد از جمله مهم‌ترین وظایف نظام آموزشی محسوب می‌شود که هر نوع اختلالی در انجام آن می‌تواند نتایج ناخوشایندی در پی داشته باشد (قادرزاده، ۱۳۹۳: ۸۲). در همه نظام‌های آموزشی، به‌ویژه ساختارهای آموزشی متمرکز، کتاب‌های درسی به‌عنوان مهم‌ترین و اصلی‌ترین ابزار و رسانه آموزشی، جهت انتقال مفاهیم، معانی و ارزش‌های موردنظر به دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرند (ملکی، ۱۳۸۲: ۸۲). در واقع محتوای کتاب‌های درسی

نقش بسیار مهمی در تقویت هویت انقلابی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی وضعیت مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم می‌باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت و ضرورت توجه به هویت انقلابی در کشور و تأکید بر آن همواره آشکار بوده است. مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر تأکید ویژه‌ای بر تقویت هویت انقلابی داشته‌اند (۱۳۹۶/۵/۱۲، ۱۳۹۵/۲/۱۳، ۱۳۹۴/۶/۲۵، ۱۳۹۱/۴/۷، ۱۳۹۲/۶/۱۸، ۱۳۸۹/۳/۱۴، ۱۳۸۴/۱۱/۸، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵). سند چشم‌انداز بیست‌ساله نظام جمهوری اسلامی ایران و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر اهمیت هویت انقلابی تأکید نموده‌اند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰: ۲۱)؛ بنابراین پرداختن به مسئله هویت انقلابی نه تنها مسئله امروز، بلکه مسئله آینده ما نیز خواهد بود و ضرورت دارد که به آن توجه ویژه‌ای شود. بر این اساس، تقویت هویت انقلابی در دانش‌آموزان، یکی از اساسی‌ترین مسائل آموزش و پرورش به شمار می‌رود. در نظام آموزش و پرورش، کتاب‌های درسی نقشی اساسی در انتقال مفاهیم به دانش‌آموزان به عهده دارند. کتاب‌های درسی هم‌روزه به‌وسیله معلمان و دانش‌آموزان به کار می‌رود و گاهی به‌عنوان اصل و اساس برنامه درسی، مورد تأکید معلمان واقع می‌شوند به‌طوری‌که غالب فعالیت‌های آموزشی و پرورشی در چارچوب کتاب درسی و محتوای آن انجام می‌شود (یونسکو، ۲۰۰۵؛ یارمحمدیان، ۱۳۹۰: ۲۳؛ آل تباچ، ۱۹۹۱: ۷۵۶). از این نظر محتوای برنامه درسی به جهت نقشی که در تحقق اهداف ایفا می‌کند، از اهمیت خاصی برخوردار است و تحلیل و بررسی این محتوا برای برنامه‌ریزی، تدوین، تغییر و روزآمد کردن نظام آموزشی اهمیتی مضاعف دارد (نیکلس و هاوارد، ۱۳۸۱: ۶۲). تاکنون در زمینه توجه کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم به مؤلفه‌های هویت انقلابی، پژوهشی انجام نشده است. بر این اساس پژوهش حاضر می‌تواند در زمینه رفع خلأهای پژوهشی، فرهنگی و تربیتی در این زمینه مؤثر باشد.

1. Unesco
2. Altabach

سؤالات پژوهش

- سؤال اول پژوهش: وضعیت محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته علوم انسانی در خصوص پرداختن به مؤلفه‌های هویت انقلابی چگونه است؟
- سؤال دوم پژوهش: وضعیت محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته‌های تجربی و ریاضی در خصوص پرداختن به مؤلفه‌های هویت انقلابی چگونه است؟
- سؤال سوم پژوهش: آیا بین فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی (به تفکیک) در محتوای کتاب‌های درسی رشته‌های علوم انسانی و تجربی - ریاضی تفاوت معنادار وجود دارد؟

مبانی نظری

هویت در اصل «هوهویت» است و به معنای اتحاد به ذات است؛ در اتحاد به ذات معنی انصاف و شناخته شدن، یکی بودن موصوف با صفات اصلی و جوهری موردنظر است؛ زمانی که از هویت پدیده‌ای سخن به میان می‌آید، باید آن سخن به گونه‌ای باشد که نشان دهد پدیده مزبور به راستی گویای هیئت و ماهیت وجودی خویش است (الطایی، ۱۳۷۹: ۳۴). هویت مفهومی است که اختصاص به حوزه خاصی نداشته و ردپای آن در تمام عرصه‌های علوم انسانی از جمله روان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم سیاسی و تاریخ می‌توان یافت. هویت مشتمل بر چهار وجه اساسی می‌باشد: ۱- وجه شناختی؛ یعنی آگاهی از مشخصات و وجوه تمایز خود از دیگری. ۲- وجه ارزشی؛ بدین معنی فرد درباره خصوصیات مختلف خود و دیگران دست به ارزش‌گذاری می‌زند. ۳- وجه احساسی؛ یعنی فرد درباره وجوه تمایز خود از دیگران حساسیت به خرج داده که این حساسیت را در درجه نخست در واکنش‌های احساسی و عاطفی خود بروز می‌دهد، واکنش‌هایی مانند احساس غرور، تعصب، حقارت، تفاخر و نظایر آن‌ها. ۴- وجه رفتاری؛ یعنی واکنش‌هایی که فرد در قبال وجوه تمایز خود از دیگری، در عمل از خود نشان می‌دهد. برای مثال می‌توان از خشونت، پرخاشگری، جنگ‌طلبی، کمک و یاری رساندن، اعمال تبعیض و نظایر آن نام برد (شمشیری، ۱۳۸۷: ۲۷). کارکردهایی که برای هویت می‌توان سراغ گرفت عبارت‌اند از: ۱-

انسجام و همبستگی ۲- جهت‌دهی به زندگی اجتماعی ۳- تعیین سازوکارهای فرهنگ سیاسی. در واقع، هویت به‌منزله تکیه‌گاهی است که جوامع در گذر تاریخی خود به‌سوی آینده به آن تکیه می‌کنند و می‌تواند قدرت زیادی در بسیج توان‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی برای تحقق و صیانت از موجودیت یک ملت و جامعه پدید آورد (کوشکی، ۱۳۸۷: ۸). هویت در ابعاد مختلف خویش‌شناسی، دیگرشناسی، اجتماعی، فرهنگی، دینی و ملی شرط لازم زندگی است و انسان نخواهد توانست بدون داشتن چارچوبی برای تعیین هویت خود، به‌صورت مناسبی زندگی کند و به شکلی بامعنا و پایدار با دیگران ارتباط برقرار کند (احدی و جمهری، ۱۳۹۸: ۱۳۷).

به‌طور کلی هویت در دو سطح فردی و اجتماعی مطرح است. در علوم اجتماعی بر هویت گروهی و اجتماعی تأکید می‌شود. هویت اجتماعی نشان‌دهنده این است که هر گروه و جامعه‌ای دارای یک هویت خاصی است که آن گروه و جامعه را از سایر از سایر گروه‌ها و جوامع متمایز می‌کند. افراد این هویت جمعی را که شیوه مشترک در نحوه تفکر، احساسات و تمایلات یک گروه است، از طریق سازوکارهای جامعه‌پذیری درونی می‌کنند و باعث می‌شود نوعی احساس تعهد و تکلیف نسبت به گروه در فرد برانگیخته شود. در واقع، هویت اجتماعی، مجموعه‌ای از خصوصیات اجتماعی، فرهنگی، روانی، فلسفی، تاریخی و زیستی است که بر یگانگی یا همانندی اعضای آن دلالت می‌کند (جنکینز^۱، ۲۰۰۴: ۵). تاجفل هویت اجتماعی را با عضویت گروهی پیوند می‌زند و آن را متشکل از سه عنصر احساسی، شناختی و ارزشی می‌داند. از این منظر هویت اجتماعی عبارت است از برداشت فرد از خود، شناخت و آگاهی از عضویت در یک گروه و بعد احساسی و ارزشی مرتبط با آن عضویت (گل محمدی، ۱۳۸۶: ۲۲۳). از این منظر می‌توان هویت اجتماعی را نوعی خودشناسی فرد در رابطه با دیگران دانست. این فرایند مشخص می‌کند که فرد از لحاظ روانشناسی و اجتماعی کیست و چه جایگاهی دارد (تاجیک، ۱۳۸۴: ۵۲). یکی از مهم‌ترین نوع از انواع هویت اجتماعی، هویت انقلابی می‌باشد. هویت انقلابی با پیروزی انقلاب اسلامی و تأسیس نظام جمهوری اسلامی، در یک گفتمان مشترک با نیروهای اجتماعی و دولت انقلابی بر مبنای اسلام شیعی شکل گرفت (میرحیدری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۷). در واقع، هویت

1. Jenkins

انقلابی، اعتقاد و التزام به همه نمادها و ارزش‌های انقلاب اسلامی می‌باشد. مهم‌ترین مؤلفه‌ها و نمادهای هویت انقلابی که بیشتر اندیشمندان و محققان در مورد آن‌ها اتفاق نظر دارند در جدول شماره ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱. مؤلفه‌ها و نمادهای هویت انقلابی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹: ۸)

مؤلفه‌های هویت انقلابی	نمادهای مؤلفه‌ها
ایثار و شهادت	ایثار، شهادت، شهیدان، شهدای اسلام، جنگ تحمیلی، دفاع مقدس
نفی سلطه	نفی نفوذ کفار، نفی تسلط بیگانگان، نفی تسلط کفار، نفی برتری کفار
مبارزه با تحجر و التقاط	متحجرین، مقدس‌مآبان-تکفیری‌ها، اسلام آمریکایی، تشیع لندن، شیعه انگلیسی، وهابیت، فرقه حجتیه، فرقه «ولایتی‌ها»، انجمن حجتیه، منافقین، بهائیت
التزام به ولایت فقیه	ولایت فقیه، ولی فقیه، نماینده امام زمان
اعتقاد به امام خمینی	امام خمینی، رهبر کبیر، بنیانگذار انقلاب، روح الله خمینی، معمار انقلاب
روحانیت	علما و روحانیون، مراجع، علمای اسلام، علمای مذهبی
بسیج	بسیج مردمی، بسیج مستضعفان، بسیج انقلابی
حمایت از مستضعفین	مستضعفین عالم، مظلومین، ملت‌های فلسطین، لبنان و یمن
تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	جمهوری اسلامی ایران، نظام ولایتی
مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	تهاجم فرهنگی، جنگ نرم، شبیخون فرهنگی
آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	انقلاب، انقلابی، انقلابیون
آگاهی نسبت به قانون اساسی	قانون اساسی

پیشینه تحقیق

تحقیقاتی که با محوریت هویت انقلابی، انجام شده است، به شرح زیر می‌باشد.

محمودی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی جایگاه هویت دینی و انقلابی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»، نشان دادند که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به مؤلفه‌های «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی»، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» و «مبارزه با تحجر و التقاط» بیشترین توجه و به مؤلفه‌های «بسیج» و «آگاهی به تاریخ انقلاب اسلامی» توجه درخور و شایسته‌ای نشده است.

محمودی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و متوسطه اول از نظر توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی» نشان داد که در کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی و متوسطه اول به برخی از مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه کافی نشده است.

پاک مهر و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «ماهیت گفتمان سازی انقلاب اسلامی و ویژگی‌های آن در برنامه درسی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران» به این نتیجه رسیدند که غالباً در برنامه درسی و نظام آموزشی کشور، توجه به آموزه‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی به‌عنوان مسئله‌ای سیاسی جلوه داده می‌شود که این مسئله می‌تواند برنامه ریزان درسی و فراگیران را از توجه صحیح و اصولی به آموزه‌های انقلابی بر حذر دارد.

پاک مهر و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل کتب درسی دوره ابتدایی از حیث توجه به آموزه‌های انقلاب مبتنی بر نظریات شهید مطهری در کتاب پیرامون انقلاب اسلامی» انجام داده‌اند. در این پژوهش، بر اساس نظر شهید مطهری، چهار مقوله عدالت اجتماعی، استقلال، آزادی و معنویت اسلامی به‌عنوان ارزش‌های بنیادین انقلاب اسلامی شناسایی شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که صرفاً در کتب فارسی پایه اول، هدیه‌های آسمانی پایه پنجم و مطالعات اجتماعی پایه چهارم، مقوله‌های شناسایی شده مورد توجه قرار گرفته است.

پروانه و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی تاریخ دوره تحصیلی متوسطه (رشته‌های علوم پایه) از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۸» به این نتیجه دست یافته است که کتاب‌های درسی تاریخ در دوره متوسطه در بازه زمانی

بعد از انقلاب تا کنون، سهم مهمی در انتقال مفاهیم و مؤلفه‌های هویت انقلابی به دانش‌آموزان داشته است.

محمدی و توکلی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تأثیر انقلاب بر ارزش‌های اجتماعی؛ از فردگرایی تا جمع‌گرایی» انجام داده‌اند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که انقلاب اسلامی ایران تأثیر بسیار زیادی بر ارتقای هویت جمع‌گرایانه داشته است و در از بین بردن خودمداری مؤثر بوده است.

بختیاری و قاسم آقا (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «الگوی ارزش‌های اسلامی - انقلابی برای نسل‌های آینده»، شاخصه‌های الگوی ارزش‌های اسلامی - انقلابی را معرفی نموده‌اند. این پژوهشگران بر هفت بعد حاکمیت الهی، ظلم‌ستیزی و مبارزه با دشمن، استقلال همه‌جانبه، پشتیبانی از محرومین و مستضعفین، مردم‌سالاری دینی، آزادی و عدالت اسلامی تأکید نموده‌اند. جمع‌بندی پژوهش‌های فوق و توجه به سایر پژوهش‌های انجام شده در زمینه هویت انقلابی، نشان می‌دهد که تا کنون در زمینه وضعیت مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم پژوهش جامعی انجام نشده است.

روش پژوهش

در این پژوهش با توجه به ماهیت موضوع از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. روش تحلیل محتوا یکی از روش‌هایی است که در چند دهه اخیر به شدت رو به گسترش بوده است (کرپیندورف، ۱۳۹۴؛ هولستی، ۱۳۷۳). کرلینجر تحلیل محتوا را روشی پژوهشی برای توصیف عینی، منظم و کمی متغیرها دانسته است (بیابانگرد، ۱۳۸۴: ۳۹۰). در این روش پژوهشگر می‌کوشد از طریق مطالعه یک پیام مکتوب یا شفاهی، به داده‌هایی دست یابد تا به کمک آن‌ها، به بررسی سؤالات یا فرضیات تحقیق بپردازد (گال و بورگ، ۱۳۸۴). واحد ثبت در این تحقیق مضمون است. مقوله‌بندی در این تحقیق به روش جعبه‌ای است؛ یعنی طبقات (مقوله‌ها) پیش از اجرای تحقیق تعیین می‌شوند و به همین دلیل به آن روش از پیش تعیین شده می‌گویند (نوریان، ۱۳۸۷).

الف: جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش، کلیه کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ است. شش عنوان کتاب «آمادگی دفاعی»، «جامعه‌شناسی»، «دین و زندگی» و «تاریخ»، «تحلیل فرهنگی»، «هویت اجتماعی» با ۱۶ جلد کتاب به صورت هدفمند در نمونه قرار گرفت.

ب: ابزار اندازه‌گیری

در این پژوهش، برای بررسی و تحلیل محتوای کتاب‌های دوره متوسطه دوم از نظر توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی، از فهرست و آرسی تحلیل محتوا، استفاده شده است.

ج: روایی ابزار اندازه‌گیری

برای تعیین روایی فهرست و آرسی تحلیل محتوا، از روش روایی صوری، محتوایی و نظر متخصصان استفاده شده است. به این ترتیب که فرم اولیه تحلیل محتوای کتاب‌های دوره متوسطه دوم از لحاظ توجه به مؤلفه‌های مورد بحث در اختیار چهار نفر از صاحب‌نظران این حوزه (اساتید رشته‌های تاریخ با گرایش انقلاب اسلامی) برای تغییر و اصلاح قرار گرفت که پس از اعمال نظرات آن‌ها فهرست و آرسی تحلیل محتوای نهایی تهیه گردید.

د: پایایی ابزار اندازه‌گیری

برای تأمین پایایی ابزار اندازه‌گیری از فرمول ویلیام اسکات (۱۹۹۵) استفاده گردید. بدین صورت که فرم تحلیل محتوا در اختیار چهار نفر از صاحب‌نظران این حوزه (اساتید رشته‌های تاریخ با گرایش انقلاب اسلامی) قرار گرفت و ضریب توافق آن‌ها ۸۹ درصد دست آمد.

ه: تعیین واحدهای تحلیل

برای تحلیل محتوای کتاب‌های درسی، در این پژوهش واحد تحلیل، مضمون در نظر گرفته شده است. به موضوع، مورد و یا پدیده‌ای که درباره آن اظهار نظر می‌شود و یا به گونه‌ای در محتوا مورد بحث است، مضمون گفته می‌شود. این واحد ثبت در پژوهش‌هایی که مربوط به ارزش‌ها، نگرش‌ها، اعتقادات و نظایر آن است، به کار می‌رود (نوریان، ۱۳۸۷: ۶۸).

یافته‌های پژوهش

در این بخش یافته‌های پژوهش بر مبنای سؤالات پژوهش ارائه می‌شود.

سؤال اول: وضعیت محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته علوم انسانی در خصوص پرداختن به مؤلفه‌های هویت انقلابی چگونه است؟

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه دهم رشته علوم انسانی

جدول ۲. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی پایه دهم رشته علوم انسانی

مؤلفه‌ها	کتاب‌های درسی	فراوانی	درصد
ایثار و شهادت	۹۳	۱۷/۵	۹۳
نقی سلطه و استکبارستیزی	۱۳	۱۳/۵	۷۱
مبارزه با تحجر و التقاط	۱	۶۵/۸	۳۴۹
التزام به ولایت فقیه	۲۹	۳/۲	۱۷
اعتقاد به امام خمینی	۵	۱۰۰	۵۳۰
روحانیت	۰	۰	۰
بسیج	۰	۰	۰
حمایت از مستضعفین	۲	۰	۰
تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	۱۶	۰	۰
مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	۳۳	۰	۰
آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	۰	۰	۰
آگاهی نسبت به قانون اساسی	۰	۰	۰
مجموع	۲۶۸	۱۰۰	۱۰۰
درصد	۵۰/۷	۴/۷	۱/۲

همان‌گونه که جدول ۲ نشان می‌دهد در پایه دهم رشته علوم انسانی در مجموع ۵۳۰ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. کتاب‌های «آمادگی دفاعی» با فراوانی (۳۴۹/۶۵/۸) درصد، «فارسی ۱» با فراوانی (۹۳/۱۷/۵) درصد، «جامعه‌شناسی ۱» با فراوانی (۷۱/۱۳/۵) درصد و «دین و زندگی ۱ (کد ۱۱۰۲۰۵)» با فراوانی (۱۷/۳/۲) درصد بیشترین فراوانی را داشته‌اند. در این پایه تحصیلی به مؤلفه «ایثار و شهادت» با ۲۶۸ فراوانی (۵۰/۷ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۱۱۲ فراوانی (۲۱/۲ درصد)، «بسیج» با ۳۸ فراوانی (۷/۲ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۳۰ فراوانی (۵/۷ درصد)، «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» با ۲۶ فراوانی (۵ درصد)، «نقی سلطه و استکبارستیزی» با ۲۵ فراوانی (۴/۷ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۲۱ فراوانی (۴

درصد)، بیشترین توجه شده است و به مؤلفه‌های «روحانیت»، «مبارزه با تحجر و التقاط»، «آگاهی نسبت به قانون اساسی» هر کدام با ۱ فراوانی (۲/درصد) کمترین توجه شده است.

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه یازدهم رشته علوم انسانی

جدول ۳. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی پایه یازدهم رشته انسانی

درصد	مجموع	آگاهی نسبت به قانون اساسی	آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	حمایت از مستضعفین	بسیج	روحانیت	اعتقاد به امام خمینی	التزام به ولایت فقیه	مبارزه با تحجر و التقاط	نفی سلطه و استکبارستیزی	ایثار و شهادت	مؤلفه‌ها کتاب‌های درسی
۱۸	۹۵	۰	۲	۰	۱	۰	۰	۹	۱۶	۰	۰	۰	۶۶	فارسی ۲
۵۷/۷	۳۰۳	۰	۱۶	۹۶	۱۲	۳	۰	۱۱	۹	۵	۴	۱۴۰	۷	جامعه‌شناسی ۲
۲۴/۳	۱۲۸	۴	۰	۰	۳۰	۳	۰	۲۷	۷	۳۳	۳	۱۴	۷	دین و زندگی ۲
۱۰۰	۵۲۶	۴	۱۹	۹۶	۴۳	۶	۰	۴۷	۳۲	۳۸	۷	۱۵۴	۸۰	مجموع
	۱۰۰	۱/۸	۳/۶	۱۸/۲	۸/۲	۱	۰	۸/۹	۶	۷/۲	۱/۳	۲۹/۳	۱۵/۲	درصد

همان گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد در پایه یازدهم رشته علوم انسانی در مجموع ۵۲۶ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. در کتاب‌های «جامعه‌شناسی ۲» با ۳۰۳ فراوانی (۵۷/۷ درصد)، «دین و زندگی ۲» (کد ۱۱۱۲۰۵) با ۱۲۸ فراوانی (۲۴/۳ درصد)، «فارسی ۲» با ۹۵ فراوانی (۱۸ درصد) بیشترین توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی شده است. در این پایه تحصیلی به مؤلفه‌های «نفی سلطه و استکبارستیزی» با ۱۵۴ فراوانی (۲۹/۳ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۹۶ فراوانی (۱۸/۲ درصد)، «ایثار و شهادت» با ۸۰ فراوانی (۱۵/۲ درصد)، «روحانیت» با ۴۷ فراوانی (۸/۹ درصد)، «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» با ۴۳ فراوانی (۸/۲ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۳۸ فراوانی (۷/۲ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۳۲ فراوانی (۶ درصد)، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» با ۱۹ فراوانی (۳/۶ درصد) بیشترین توجه شده

و به مؤلفه‌های «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۷ فراوانی (۱/۳ درصد)، «حمایت از مستضعفین» با ۶ فراوانی (۱ درصد)، «قانون اساسی» با ۴ فراوانی (۸/۸ درصد) کمترین توجه شده است و به مؤلفه «بسیج» هیچ اشاره‌ای نشده است.

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه دوازدهم رشته علوم انسانی

جدول ۴. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی پایه دوازدهم رشته انسانی

مؤلفه‌ها	کتاب‌های درسی	ایثار و شهادت	نفی سلطه و استکبارستیزی	مبارزه با تحجر و التقاط	التزام به ولایت فقیه	اعتقاد به امام خمینی	روحانیت	بسیج	حمایت از مستضعفین	تهدید به حفظ نظام جمهوری اسلامی	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب	آگاهی نسبت به قانون اساسی	مجموع	درصد
فارسی ۳	۷۴	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷۶	۱۱/۶	
تحلیل فرهنگی	۱۹	۷	۰	۰	۱	۵	۱	۰	۴	۷۴	۷	۱	۱۲۱	۱۸/۴	
دین و زندگی ۳	۲	۱۴	۱۵	۱	۳	۰	۰	۱	۲	۲۵	۰	۰	۶۳	۹/۶	
تاریخ ۳	۵۷	۱۶	۵	۸	۶۷	۶۲	۵	۰	۱۱	۰	۱۵۹	۶	۳۹۶	۶۰/۴	
مجموع	۱۵۲	۳۷	۲۰	۱۰	۷۷	۶۳	۵	۳	۱۷	۹۹	۱۶۶	۷	۶۵۶	۱۰۰	
درصد	۲۳/۲	۵/۶	۳	۱/۵	۱۱/۷	۹/۶	۱/۸	۱/۵	۲/۶	۱۵	۲۵/۳	۱	۱۰۰		

همان‌گونه که جدول ۴ نشان می‌دهد در پایه دوازدهم رشته علوم انسانی در مجموع ۶۵۶ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. در کتاب‌های «تاریخ ۳» با ۳۹۶ فراوانی (۶۰/۴ درصد)، «تحلیل فرهنگی» با ۱۲۱ فراوانی (۱۸/۴ درصد)، «فارسی ۳» با ۷۶ فراوانی (۱۱/۶ درصد)، «دین و زندگی ۳» (کد ۱۱۲۲۰۵) با ۶۳ فراوانی (۹/۶ درصد) بیشترین توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی شده است. در این پایه تحصیلی به مؤلفه‌های «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» با ۱۶۶ فراوانی (۲۵/۳ درصد)، «ایثار و شهادت» با ۱۵۲ فراوانی (۲۳/۲ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۹۹ فراوانی (۱۵ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۷۷ فراوانی (۱۱/۷

درصد) بیشترین توجه شده و به مؤلفه‌های «حمایت از مستضعفین» با ۳ فراوانی (۰/۵ درصد)، «بسیج» با ۵ فراوانی (۸/۸ درصد) و «آگاهی نسبت به قانون اساسی» با ۷ فراوانی (۱ درصد) کمترین توجه شده است.

جمع‌بندی تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته علوم انسانی

جدول ۵. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته علوم انسانی

مؤلفه‌ها	پایه	ایثار و شهادت	نفی سلطه و استکبارستیزی	مبارزه با تحجر و التقاط	التزام به ولایت فقیه	اعتقاد به امام خمینی	روحانیت	بسیج	حمایت از مستضعفین	تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	آگاهی نسبت به قانون اساسی	مجموع	درصد
دهم	۲۶۸	۲۵	۱	۳۰	۲۱	۱	۳۸	۳	۲۶	۱۱۲	۴	۱	۵۳۰	۳۱	
یازدهم	۸۰	۱۵۴	۷	۳۸	۳۲	۴۷	۰	۶	۴۳	۹۶	۱۹	۴	۵۲۶	۳۰/۷	
دوازدهم	۱۵۲	۳۷	۲۰	۱۰	۷۷	۶۳	۵	۳	۱۷	۹۹	۱۶۶	۷	۶۵۶	۳۸/۳	
مجموع	۵۰۰	۲۱۶	۲۸	۷۸	۱۳۰	۱۱۱	۴۳	۱۲	۸۶	۳۰۷	۱۸۹	۱۲	۱۷۱۲	۱۰۰	
درصد	۲۹/۲	۱۲/۶	۱/۶	۴/۶	۷/۶	۶/۵	۲/۵	۱/۷	۵	۱۷/۹	۱۱	۱/۷	۱۰۰		

همان‌گونه که جدول ۵ نشان می‌دهد در دوره متوسطه دوم در رشته علوم انسانی، در مجموع ۱۷۱۲ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. پایه دهم ۵۳۰ فراوانی (۳۱ درصد)، پایه یازدهم ۵۲۶ فراوانی (۳۰/۷ درصد) و پایه دوازدهم ۶۵۶ فراوانی (۳۸/۳) داشته‌اند. در این دوره، به ترتیب به مؤلفه «ایثار و شهادت» با ۵۰۰ فراوانی (۲۹/۲ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۳۰۷ فراوانی (۱۷/۹ درصد)، «نفی سلطه و استکبارستیزی» با ۲۱۶ فراوانی (۱۲/۶ درصد)، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب» با ۱۸۹ فراوانی (۱۱ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۱۳۰

فراوانی (۷/۶ درصد)، «روحانیت» با ۱۱۱ فراوانی (۶/۵ درصد) بیشترین توجه شده است و به مؤلفه‌های «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» با ۸۶ فراوانی (۵ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۷۸ فراوانی (۴/۶ درصد)، «بسیج» با ۴۳ فراوانی (۲/۵ درصد)، «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۲۸ فراوانی (۱/۶ درصد) و مؤلفه‌های «حمایت از مستضعفین» و «آگاهی نسبت به قانون اساسی» هر کدام با ۱۲ فراوانی (۷/۱ درصد) توجه کمتری شده است.

سؤال دوم: وضعیت محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته‌های تجربی و ریاضی در خصوص پرداختن به مؤلفه‌های هویت انقلابی چگونه است؟

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه دهم رشته علوم تجربی و ریاضی

جدول ۶. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی پایه دهم رشته‌های تجربی و ریاضی

مؤلفه‌ها	کتاب‌های درسی	فارسی ۱	آمادگی دفاعی	دین و زندگی (۱)	مجموع	درصد
ایثار و شهادت	۹۳	۱۵۶	۱۱	۲۶۰	۵۶/۶	
نهی سلطه و استکبارستیزی	۰	۱۲	۰	۱۲	۲/۶	
مبارزه با تحجر و التقاط	۰	۱	۰	۱	۱/۲	
التزام به ولایت فقیه	۰	۲۹	۰	۲۹	۶/۳	
اعتقاد به امام خمینی	۰	۱۲	۴	۱۶	۳/۵	
روحانیت	۰	۰	۱	۱	۱/۲	
بسیج	۰	۳۷	۱	۳۸	۸/۳	
حمایت از مستضعفین	۰	۲	۰	۲	۱/۴۳	
تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	۰	۱۶	۰	۱۶	۳/۵	
مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	۰	۷۹	۰	۷۹	۱۷/۲	
آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	۰	۴	۰	۴	۱/۹	
آگاهی نسبت به قانون اساسی	۰	۱	۰	۱	۱/۲	
مجموع	۹۳	۳۴۹	۱۷	۴۵۹	۱۰۰	
درصد	۲۰/۳	۷۶	۳/۷	۱۰۰		

مطابق با جدول ۶، در دروس مشترک پایه دهم رشته‌های تجربی و ریاضی، ۴۵۹ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. در این پایه به ترتیب کتاب‌های «آمادگی دفاعی» با فراوانی ۳۴۹ (۷۶ درصد)، «فارسی ۱» با ۹۳ فراوانی (۲۰/۳ درصد) و دین و زندگی ۱ (کد ۱۱۰۲۰۴) با ۱۷ فراوانی (۳/۷ درصد) بیشترین توجه را به مؤلفه‌های هویت انقلابی داشته‌اند. در این پایه تحصیلی، به مؤلفه‌های «ایشان و شهادت» با ۲۶۰ فراوانی (۵۶/۶ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۷۹ فراوانی (۱۷/۲ درصد) در «بسیج» با ۳۸ فراوانی (۸/۳ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۲۹ فراوانی (۶/۳ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» و «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» هر کدام با ۱۶ فراوانی (۳/۵ درصد) بیشترین توجه شده است و به مؤلفه‌های «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب» با ۴ فراوانی (۹/۰ درصد)، «حمایت از مستضعفین با ۲ فراوانی (۴۳/۰ درصد) و مؤلفه‌های «روحانیت»، «مبارزه با تحجر و التقاط» و «آگاهی نسبت به قانون اساسی» با ۱ فراوانی (۲/۰ درصد) کمترین توجه شده است.

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه یازدهم رشته علوم تجربی و ریاضی

جدول ۷. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی پایه یازدهم رشته‌های تجربی و ریاضی

درصد	مجموع	آگاهی نسبت به قانون اساسی	آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	حمایت از مستضعفین	بسیج	روحانیت	اعتقاد به امام خمینی	التزام به ولایت فقیه	مبارزه با تحجر و التقاط	نفی سلطه و استکبارستیزی	ایثار و شهادت	مؤلفه‌ها
۸/۸	۹۵	۰	۳	۰	۱	۰	۰	۹	۱۶	۰	۰	۰	۶۶	فارسی ۲
۸/۸	۹۵	۲	۰	۲	۱۳	۳	۰	۲۵	۸	۲۴	۳	۱۰	۵	دین و زندگی ۲
۸۲/۴	۸۸۵	۱۱	۲۸۴	۹	۲۵	۲	۱	۱۹۱	۱۷۸	۲۵	۳۱	۸۱	۴۷	تاریخ معاصر ایران
۱۰۰	۱۰۷۵	۱۳	۲۸۷	۱۱	۳۹	۵	۱	۲۲۵	۲۰۲	۴۹	۳۴	۹۱	۱۱۸	مجموع
	۱۰۰	۱/۲	۲۶/۷	۱	۳/۶	۴/۶	۱/۰۹	۲۱	۱۸/۸	۴/۶	۳/۲	۸/۵	۱۱	درصد

مطابق با جدول ۷، در دروس مشترک پایه یازدهم رشته‌های تجربی و ریاضی، در مجموع ۱۰۷۵ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. در این پایه به ترتیب کتاب‌های «تاریخ معاصر ایران» با ۸۸۵ فراوانی (۸۲/۴ درصد)، «فارسی ۲» و «دین و زندگی ۲» (کد ۱۱۱۲۰۴) با ۹۵ فراوانی (۸/۸ درصد) بیشترین توجه را به مؤلفه‌های هویت انقلابی داشته‌اند. در این پایه تحصیلی به مؤلفه‌های «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» با ۲۸۷ فراوانی (۲۶/۷ درصد)، «روحانیت» با ۲۲۵ فراوانی (۲۱ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی» با ۲۰۲ فراوانی (۱۸/۸ درصد)، «ایثار و شهادت» با ۱۱۸ فراوانی (۱۱ درصد)، «نفی سلطه و استکبارستیزی» با ۹۱ فراوانی (۸/۵ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۴۹ فراوانی (۴/۶ درصد)، «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» با ۳۹ فراوانی (۳/۶ درصد)، «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۳۴ فراوانی (۳/۲ درصد) توجه بیشتری شده است و به مؤلفه‌های «آگاهی نسبت به قانون اساسی» با ۱۳ فراوانی (۱/۲ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و

جنگ نرم» با ۱۱ فراوانی (۱ درصد)، «حمایت از مستضعفین» با ۵ فراوانی (۴۶/درصد) و «بسج» با ۱ فراوانی (۰/۹ درصد) توجه کمتری شده است.

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه دوازدهم رشته‌های تجربی و ریاضی

جدول ۸. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی پایه دوازدهم رشته‌های تجربی و ریاضی

مؤلفه‌ها	کتاب‌های درسی	فراوانی	نسبت به قانون اساسی	تاریخ انقلاب اسلامی	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	حمایت از مستضعفین	بسج	روحانیت	اعتقاد به امام خمینی	التزام به ولایت فقیه	مبارزه با تحجر و التقاط	نفی سلطه و استکبارستیزی	ایثار و شهادت
فارسی ۳	۷۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰
دین و زندگی ۳	۲	۰	۰	۲۵	۲	۱	۰	۰	۰	۳	۱	۱۵	۱۴	۲
هویت اجتماعی	۰	۰	۵	۴۳	۹	۲	۰	۰	۰	۴	۰	۰	۶	۰
مجموع	۷۶	۰	۵	۶۸	۱۱	۳	۰	۰	۰	۹	۱	۱۵	۲۰	۷۶
درصد	۳۶/۵	۰	۲/۴	۳۲/۷	۵/۳	۱/۴	۰	۰	۰	۴/۳	۱/۵	۷/۲	۹/۶	۳۶/۵

مطابق با جدول ۸، در دروس مشترک پایه دوازدهم رشته‌های تجربی و ریاضی، در مجموع ۲۰۸ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. در این رشته‌ها به ترتیب کتاب‌های «فارسی ۳» با ۷۶ فراوانی (۲۶/۵ درصد)، هویت اجتماعی با ۶۹ فراوانی (۳۳/۲ درصد)، دین و زندگی ۳ (کد ۱۱۲۲۰۴) با ۶۳ فراوانی (۳۰/۳ درصد) بیشترین فراوانی را داشته‌اند. در این پایه تحصیلی، به مؤلفه‌های «ایثار و شهادت» با ۷۶ فراوانی (۳۶/۵ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۶۸ فراوانی (۳۲/۷ درصد)، «نفی سلطه و استکبارستیزی» با ۲۰ فراوانی (۹/۶ درصد)، «مبارزه با

تجرب و التقاط» با ۱۵ فراوانی (۷/۲ درصد)، «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» با ۱۱ فراوانی (۵/۳ درصد) بیشترین توجه شده و به مؤلفه‌های «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۹ فراوانی (۴/۳ درصد)، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» با ۵ فراوانی (۲/۴ درصد)، «حمایت از مستضعفین» با ۳ فراوانی (۱/۴ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۱ فراوانی (۵/ درصد) توجه کمتری شده است. به مؤلفه‌های «روحانیت»، «بسیج»، «آگاهی نسبت به قانون اساسی» هیچ اشاره‌ای نشده است.

جمع بندی تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته‌های تجربی و ریاضی

جدول ۹. فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم رشته‌های تجربی و ریاضی

درصد	مجموع	آگاهی نسبت به قانون اساسی	آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	حمایت از مستضعفین	بسیج	روحانیت	اعتقاد به امام خمینی	التزام به ولایت فقیه	مبارزه با تجر و التقاط	نفی سلطه و استکبارستیزی	ایثار و شهادت	مؤلفه‌ها پایه
۲۶/۳	۴۵۹	۱	۴	۷۹	۱۶	۲	۳۸	۱	۱۶	۲۹	۱	۱۲	۲۶۰	دهم
۶۱/۷	۱۰۷۵	۱۳	۲۸۷	۱۱	۳۹	۵	۱	۲۲۵	۲۰۲	۴۹	۳۴	۹۱	۱۱۸	یازدهم
۱۲	۲۰۸	۰	۵	۶۸	۱۱	۳	۰	۰	۹	۱	۱۵	۲۰	۷۶	دوازدهم
۱۰۰	۱۷۴۲	۱۴	۲۹۶	۱۵۸	۶۶	۱۰	۳۹	۲۲۶	۲۲۷	۷۹	۵۰	۱۲۳	۴۵۴	مجموع
	۱۰۰	۰/۸	۱۷	۹	۳/۸	۰/۵۷	۲/۲	۱۲/۹	۱۳	۴/۵	۲/۹	۷	۲۶	درصد

همان‌گونه که جدول ۹ نشان می‌دهد در دوره متوسطه دوم در درس مشترک رشته‌های تجربی و ریاضی، در مجموع ۱۷۴۲ مرتبه به مؤلفه‌های هویت انقلابی توجه شده است. پایه دهم ۴۵۹ فراوانی (۲۶/۳ درصد)، پایه یازدهم ۱۰۷۵ فراوانی (۶۱/۷ درصد)، پایه دوازدهم ۲۰۸ فراوانی (۱۲ درصد) داشته‌اند. در این پایه تحصیلی به ترتیب به مؤلفه‌های «ایثار و شهادت» با ۴۵۴ فراوانی

۲۶ درصد)، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» با ۲۹۶ فراوانی (۱۷ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۲۲۷ فراوانی (۱۳ درصد)، «روحانیت» با ۲۲۶ فراوانی (۱۲/۹ درصد)، «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با ۱۵۸ فراوانی (۹ درصد)، «نفی سلطه و استکبارستیزی» با ۱۲۳ فراوانی (۷ درصد)، «التزام به ولایت فقیه» با ۷۹ فراوانی (۴/۵ درصد)، «تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی» با ۶۶ فراوانی (۳/۸ درصد) بیشترین توجه و به مؤلفه‌های «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۵۰ فراوانی (۲/۹ درصد)، «بسیج» با ۳۹ فراوانی (۲/۲ درصد)، «آگاهی نسبت به قانون اساسی» با ۱۴ فراوانی (۰/۸ درصد)، «حمایت از مستضعفین» با ۱۰ فراوانی (۰/۵۷) توجه کمتری شده است.

سؤال سوم: آیا بین فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی (به تفکیک) در محتوای کتاب‌های

درسی رشته‌های علوم انسانی و تجربی- ریاضی تفاوت معنادار وجود دارد؟

برای بررسی تفاوت فراوانی مؤلفه‌ها در رشته علوم انسانی با رشته‌های تجربی و ریاضی، از آزمون «خی دو» استفاده شده است. همان‌گونه که در جدول ۱۰ قابل مشاهده است، فراوانی مؤلفه‌های «اعتقاد به امام خمینی (ره)»، «روحانیت»، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» و «مبارزه با تحجر و التقاط» در محتوای کتاب‌های درسی رشته‌های علوم تجربی و ریاضی به صورت معناداری بیشتر از کتاب‌های درسی رشته علوم انسانی می‌باشد و فراوانی مؤلفه‌های «نفی سلطه و استکبارستیزی» و «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» در محتوای کتاب‌های درسی رشته علوم انسانی از رشته‌های تجربی و ریاضی به صورت معناداری بیشتر می‌باشد. در مورد سایر مؤلفه‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۱۰. مقایسه فراوانی مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی رشته‌های «علوم انسانی» و «تجربی-ریاضی»

مؤلفه‌ها	رشته	ایشار و شهادت	نقعی سلطه و استکبارستیزی	مبارزه با تحجر و التقاط	التزام به ولایت‌فقیه	اعتقاد به امام خمینی	روحانیت	بسیج	حمایت از مستضعفین	تعهد به حفظ نظام جمهوری اسلامی	مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی	آگاهی نسبت به قانون اساسی
انسانی	۵۰۰	۲۱۶	۲۸	۷۸	۱۳۰	۱۱۱	۴۳	۱۲	۸۶	۳۰۷	۱۸۹	۱۲	
تجربی - ریاضی	۴۵۴	۱۲۳	۵۰	۷۹	۲۲۷	۲۲۶	۳۹	۱۱	۶۶	۱۵۸	۲۹۶	۱۴	
میانگین	۴۷۷	۱۶۹/۵	۳۹	۷۸/۵	۱۷۸/۵	۱۶۸/۵	۴۱	۱۱/۵	۷۶	۲۳۲/۵	۲۴۲/۵	۱۳	
درجه آزادی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	
خی دو	۲/۱	۲۴/۹	۵/۶	-	۲۵/۸	۳۸/۵	-	-	-	۲/۳	۴۷	۲۳	
سطح معنی داری	-	/۰۰۰	/۰۵	-	/۰۰۰	/۰۰۰	-	-	-	-	/۰۰۰	-	

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم از نظر توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی بررسی شده است. یافته‌های این پژوهش بیانگر این است که در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم در رشته علوم انسانی، به مؤلفه‌های «ایشار و شهادت» با فراوانی (۲۹/۲ درصد) و «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» با فراوانی (۱۷/۹ درصد) بیشترین توجه و به مؤلفه‌های «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۲۸ فراوانی (۱/۶ درصد) و «حمایت از مستضعفین» و «آگاهی نسبت به قانون اساسی» هر کدام با ۱۲ فراوانی (۷/۷ درصد)، کمترین توجه شده است. در دوره متوسطه دوم در رشته‌های تجربی و ریاضی، به ترتیب به مؤلفه‌های «ایشار و شهادت» با ۴۵۴ فراوانی (۲۶ درصد)، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» با ۲۹۶ فراوانی (۱۷ درصد)، «اعتقاد به امام خمینی (ره)» با ۲۲۷ فراوانی (۱۳ درصد) بیشترین توجه و به مؤلفه‌های «مبارزه با تحجر و التقاط» با ۵۰ فراوانی (۲/۹ درصد)، «بسیج» با ۳۹ فراوانی (۲/۲ درصد)، «آگاهی نسبت به

قانون اساسی» با ۱۴ فراوانی (۸/ درصد)، «حمایت از مستضعفین» با ۱۰ فراوانی (۵۷/ کمترین توجه شده است. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که فراوانی مؤلفه‌های «اعتقاد به امام خمینی»، «روحانیت»، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» و «مبارزه با تحجر و التقاط» در محتوای کتاب‌های درسی رشته‌های علوم تجربی و ریاضی به صورت معناداری بیشتر از کتاب‌های درسی رشته علوم انسانی می‌باشد و فراوانی مؤلفه‌های «نفی سلطه و استکبارستیزی» و «مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم» در محتوای کتاب‌های درسی رشته علوم انسانی از رشته‌های تجربی و ریاضی به صورت معناداری بیشتر می‌باشد. در مجموع یافته‌های این پژوهش بیانگر این است که در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم، توجه متعادل و متوازی به مؤلفه‌های هویت انقلابی نشده است. نتایج این پژوهش با یافته‌های تحقیقات محمودی (۱۳۹۷)، پاک مهر و همکاران (۱۳۹۶)، پاک مهر و همکاران (۱۳۹۵) همسو می‌باشد.

علت تفاوت فاحش بین کتاب‌های درسی رشته علوم انسانی و رشته‌های تجربی و ریاضی در زمینه توجه به مؤلفه‌های «اعتقاد به امام خمینی (ره)»، «روحانیت»، «آگاهی به وقایع و تاریخ انقلاب اسلامی» و «مبارزه با تحجر و التقاط» مربوط به درس «تاریخ معاصر ایران» می‌باشد. در رشته‌های تجربی و ریاضی، درس «تاریخ معاصر ایران» (کد ۱۱۱۲۲۰) در پایه یازدهم تدریس می‌شود و به خوبی به مؤلفه‌های ذکر شده توجه نموده است. در این کتاب درسی، مباحث انقلاب اسلامی در ۹ درس (۸۶ صفحه) ارائه شده است. ولی در رشته علوم انسانی، کتاب درسی «تاریخ ۳ (ایران و جهان معاصر)» (کد ۱۱۲۲۱۹) که در پایه دوازدهم تدریس می‌شود، مباحث انقلاب اسلامی در سه درس (۳۳ صفحه) ارائه شده است. با توجه به اینکه برخی عوامل نفوذی در حال پیاده‌سازی سند ۲۰۳۰ می‌باشند، پیشنهاد می‌شود کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم در خصوص توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی موردبازنگری واقع شود و توجه متعادل و متوازی به همه مؤلفه‌ها مبذول شود، به خصوص در درس «تاریخ ۳ (ایران و جهان معاصر)» (کد ۱۱۲۲۱۹) توجه بیشتری به مباحث انقلاب اسلامی مبذول شود.

فهرست منابع

- احدی، حسن و جمهری، فرهاد. (۱۳۹۸). روانشناسی رشد نوجوانی و بزرگسالی (جوانی، میان‌سالی، پیری). تهران: پردیس.
- الطایی، علی. (۱۳۷۸). بحران هویت قومی در ایران. تهران: شادگان.
- بختیاری، حسن و قاسم آقا، علیرضا. (۱۳۹۳). الگوی ارزش‌های اسلامی - انقلابی برای نسل‌های آینده. فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۳(۱۰)، ۹۵-۱۱۹.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۴). روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران: نشر دوران.
- پاک مهر، حمیده، امین خندقی، مسعود؛ قنذیلی، سید جواد، سعیدی رضوی، محمود. (۱۳۹۶). ماهیت گفت‌وگوسازی آموزه‌های انقلاب اسلامی و ویژگی‌های آن در برنامه‌های درسی نظام آموزش و پرورش. فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۲(۳)، ۷-۴۰.
- امین خندقی، مسعود؛ پاک مهر، حمیده؛ سعیدی رضوی، محمود؛ قنذیلی، سید جواد. (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی از حیث توجه به آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران مبتنی بر نظرات شهید مطهری در کتاب پیرامون انقلاب اسلامی. فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۶(۱۴)، ۱۷۵-۱۹۶.
- پروانه، فرهاد؛ ابراهیم زاده، عیسی؛ نظری، داریوش. (۱۳۹۵). بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی تاریخ دوره تحصیلی متوسطه (رشته‌های علوم پایه) از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۸. فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۳(۴۴)، ۲۹-۴۲.
- تاجیک، محمدرضا. (۱۳۸۴). روایت غیریت و هویت در میان ایرانیان. تهران: فرهنگ گفت‌وگو.
- درویشی، لیلا و احمدی، پروین. (۱۳۹۱). تحلیل محتوای برنامه فرهنگی دوره متوسطه بر اساس نمادهای ملی و مذهبی. فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲(۸)، ۱۵-۳۲.
- دوران، بهزاد. (۱۳۸۸). هویت اجتماعی (رویکردها و نظریه‌ها). تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- شمشیری، بابک. (۱۳۸۷). درآمدی بر هویت ملی. شیراز: نوید.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۸۹). شاخص‌های راهبردی، ابعاد و مؤلفه‌ها. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- طاهری وحدتی، حسین. (۱۳۸۹). دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در نماز جمعه سالگرد انقلاب اسلامی و تحولات جهان اسلام. مشکات، ۲۹(۱)، ۱-۶.
- قادرزاده، امید. (۱۳۹۳). آموزش و پرورش و هویت دینی و ملی (مطالعه پیمایشی مقطع متوسطه شهر بانه). فصلنامه مطالعات ملی، ۱۵(۶)، ۸۱-۱۰۶.
- کرپیندورف، کلوس. (۱۳۹۴). تحلیل محتوا، مبانی روش‌شناسی (ترجمه هوشنگ نایبی). تهران: نشر نی.
- کوشکی، محمدصادق. (۱۳۸۷). بازشناسی هویت انقلاب اسلامی. فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، ۴(۱۴)، ۴۷-۷۴.
- گال، مردیت و بورگ، والتر. (۱۳۸۴). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی (ترجمه احمد رضا نصر، حمید رضا عریضی و محمود ابوالقاسمی). تهران: انتشارات سمت.

- محمدی، محسن و توکلی، یعقوب. (۱۳۹۴). تأثیر انقلاب بر ارزش‌های اجتماعی؛ از فردگرایی تا جمع‌گرایی. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۱(۵)، ۱۰۱-۱۳۷.
- محمودی، سیروس. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش از نظر توجه به مؤلفه‌های هویت دینی و انقلابی. نشریه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۸(۴۷)، ۱۵۹-۱۸۲.
- محمودی، سیروس. (۱۳۹۷). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و متوسطه اول از نظر توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی. فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۸(۴۶)، ۲۹-۴۶.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۹۲). انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- معینی علمداری، جهانگیر. (۱۳۸۳). ایران: هویت، ملیت و قومیت. تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۱/۱۱/۱۵). بیانات در دیدار مسئولان سازمان صداوسیما. تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۴/۱۱/۸). بیانات در دیدار با کارگزاران حج. تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۹/۳/۱۴). بیانات در دیدار با کارگزاران حج. تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۱/۴/۷). بیانات در دیدار با رئیس و مسئولان قوه قضائیه. تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۲/۶/۱۸). بیانات در دیدار با ائمه جمعه کشور. تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۴/۶/۲۵). بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۵/۲/۱۳). بیانات در دیدار با معلمان و فرهنگیان. تهران.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۶/۵/۱۲). بیانات در مراسم تفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران. تهران.
- ملکی، حسن. (۱۳۸۲). مبانی برنامه‌ریزی درسی آموزش متوسطه. تهران: سمت.
- میرحیدری، مریم؛ غفوری، محبوبه؛ بیچرانلو، عبدالله. (۱۳۹۳). ارزیابی مؤلفه‌های ایرانی-اسلامی و انقلابی در وب سایت‌های دانشگاه‌های دولتی تهران. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۴(۲)، ۱۹۸-۱۷۹.
- نوریان، محمد. (۱۳۸۹). تحلیل برنامه درسی دوره ابتدایی. تهران: انتشارات گویش نو.
- نیکلس، ادری؛ نیکلس، هاوارد. (۱۳۸۱). راهنمای عملی برنامه‌ریزی درسی (ترجمه داریوش دهقان). تهران: انتشارات قدیانی.
- وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۹). کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷.
- هولستی، ال.آر. (۱۳۷۴). تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی (ترجمه نادر سالارزاده). تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- یارمحمدیان، محمدحسین. (۱۳۹۰). اصول برنامه‌ریزی درسی. تهران: انتشارات یادواره کتاب.
- Altabach, P. C. (1991). Textbook in American society: Politics, and Pedagogy. Albany, NY: state university of New York Press.
- Jenkins, Richard. (2004). Social Identity. 2nd edition, London and New York: Routledge.
- Unesco. (2005). A Comprehensive Strategy for Textbooks and learning Materials. Unesco, Paris.

التحقيق في الهوية الثورية في كتب المدرسة الثانوية الثانية

سيروس محمودى^١ | محمود الشرفى^٢ | حميد رضا إمينفار^٣

الملخص

أجريت الدراسة الحالية بهدف تفصي وتحليل مقدار الاهتمام بمكونات الهوية الثورية في محتوى الكتب المدرسية للثانوية الثانية. طريقة الدراسة وصفية ونوع تحليل المحتوى. يشمل المجتمع الإحصائي جميع الكتب المدرسية للمقرر الثانوى الثانى التى تم نشرها فى عام ٢٠١٩. تم تضمين ستة كتب بعنوان "الاستعداد الدفاعى" و "علم الاجتماع" و "الدين والحياة" و "التاريخ" و "التحليل الثقافى" و "الهوية الاجتماعية" مع ١٦ غلافًا للكتب فى العينة. تظهر نتائج هذا البحث أنه فى الكتب المدرسية للمقرر الثانوى الثانى فى مجال العلوم الإنسانية ، يتم إيلاء أكبر قدر من الاهتمام لمكون "النحر والاستشهاد" بتكرار ٥٠٠ (٢٩,٢ فى المائة) ومكونات "القتال مع". المماثلة و "الانتقائية" مع ٢٨ ترددًا (١,٦ بالمائة) و "دعم المحرومين" و "الوعى بالدستور" لكل منها ١٢ ترددًا (٠,٧ بالمائة) حظيت بأقل قدر من الاهتمام ، وفى المجالات التجريبية وفى الرياضيات ، حظيت المكونات وحظيت فئة "التضحية والاستشهاد" بـ ٤٥٤ ترددًا (٢٦ بالمائة) بأكبر قدر من الاهتمام ، وحصلت مكونات "دعم المحتاج" بـ ١٠ ترددات (٠,٥٧ بالمائة) على أقل قدر من الاهتمام. وفرة مكونات "الإيمان بالإمام الخمينى" و "الروحانيات" و "الوعى بأحداث وتاريخ الثورة الإسلامية" و "محاورة المماثلة والانتقائية" فى محتوى كتب العلوم التجريبية والرياضيات. بطريقة هادفة هو أكثر من الكتب المدرسية فى مجال العلوم الإنسانية .

الكلمات الرئيسية : الهوية الثورية ، الكتب المدرسية ، تحليل المضمون ، مقرر ثانوى ثان.

٥٥

المجلد ٣٠
الصفحة ١٤٤٢

ورقة البحث

الواردة:

٢٧ ذوالحججه ١٤٤١

المقبولة:

٢٥ جمادى الاولى ١٤٤٢

صص: ٣٤-١١

ISSN: 2251-6972
E-ISSN: 2645-5196

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.55.1.8

Mahmoudi.s@pnu.ac.ir

١. المؤلف المراسل: أستاذ، مساعد بقسم العلوم التربوية، جامعة بايام نور، طهران ، إيران.

٢. أستاذ، مساعد بقسم العلوم التربوية، جامعة بايام نور، طهران ، إيران.

٣. أستاذ، مساعد بقسم علم النفس جامعة، بايام نور، طهران ، إيران.